

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
71 - 5/15
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр.

датум:

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

**МОНИТОРИНГ УСТАНОВА
У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ
ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ**

**МОНИТОРИНГ
ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА**

Извештај о посети ПУ Пожаревац

Београд, фебруар 2015. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Дијалог, Иницијативу за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународну мрежу помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

³ Објављен је 29. децембра 2011. године у „Службеном гласнику Републике Србије“.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

ПОЛИЦИЈСКА УПРАВА	Пожаревац
РАЗЛОГ ПОСЕТЕ	Обављање послова Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011)
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Одвраћање органа јавне власти и службених лица од било каквог облика злостављања или мучења, као и њиховог усмеравања на стварање услова и поступање према лицима лишеним слободе у складу са важећим прописима и стандардима, све у циљу превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ВРСТА ПОСЕТЕ	Ноћна посета, у складу са Планом посета Националног механизма за превенцију тортуре за 2015. годину
ДАТУМ И ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	12. 02. 2015. године од 00:40 до 01:00 часова
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Ненајављена посета
ТИМ ЗА ПОСЕТУ	Вођа тима: Милош Јанковић <i>заменик Заштитника грађана</i> Чланови тима: Јелена Унијат, <i>Стручна служба Заштитника грађана</i> Маја Јовић <i>Стручна служба Заштитника грађана</i> Проф. др Ђорђе Алемпијевић, <i>експерт - форензичар</i>

ТОК ПОСЕТЕ

ФАЗА I: РАЗГОВОР СА ЗАТЕЧЕНИМ ПОЛИЦИЈСКИМ СЛУЖБЕНИЦИМА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре започета је разговором са затеченим полицијским службеницима. Том приликом је указано на мандат НПМ, опште циљеве који се желе постићи и принципе поступања.

ФАЗА II: ОБИЛАЗАК ДЕЖУРНЕ СЛУЖБЕ И ПРОСТОРИЈЕ ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

Тим НПМ је посетио просторије Дежурне службе и просторију за задржавање у Полицијској испостави Полицијске управе у Пожаревцу, у којој се у тренутку посете није налазило ни једно задржано лице.

ФАЗА III: УВИД У ДОКУМЕНТАЦИЈУ

Извршен је увид у документацију – један предмет о задржавању по основу Закона о полицији, који се налазио у просторијама Дежурне службе.

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Дежурни полицијски службеници остварили су пуну сарадњу са тимом НПМ, пружили му све тражене информације, омогућили увид у документацију и приступ просторији за задржавање.

1. ПРОСТОРИЈА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

У Полицијској испостави ПУ Пожаревац налази се једна просторија за задржавање, у којој се задржавају лица по основу Закона о полицији, односно Закона о јавном реду и миру и Закона о безбедности саобраћаја на путевима. Лица којима је одређено задржавање на основу одредаба Законика о кривичном поступку, задржавају се у просторијама притворске јединице КПЗ Пожаревац, под надзором полицијског службеника. Према наводима полицијских службеника, највише задржавања се спроводи по основу Закона о безбедности саобраћаја на путевима, а уколико је просторија за задржавање заузета онда се лице превози у ПС Мало Црниће или ПС Велико Градиште и тамо се спроводи задржавање.

Посторија за задржавање се налази у приземљу зграде, у близини Дежурне службе, предвиђена је за задржавање једног лица и одговарајућих је димензија. Просторија је примерено загрејана. У просторији се налази један кревет, који је у моменту посете био опремљен постељином и ћебадима који су деловали чисто. Просторија има један прозор, који је адекватних димензија, али је прекривен рупичастом плочом, која онемогућава довољан доток свежег ваздуха и природне светлости. Вештачко осветљење је такође слабо. Под у просторији је бетонски, а зидови су запрљани. У просторији постоји тоалет – чучавац, који је у веома лошем стању, а испирач се налази за спољне стране зида, тако да задржано лице мора да позива полицијског службеника како би могла да се пусти вода из испирача.

УТВРЂЕНО

У просторији за задржавање у Полицијској испостави ПУ Пожаревац вештачко и природно осветљење, као и доток свежег ваздуха нису адекватни, а зидови просторије су запрљани.

Тоалет у просторији има битних недостатака.

РАЗЛОЗИ

Све полицијске ћелије треба да су чисте и да имају одговарајуће осветљење (нпр. довољно за читање, осим у време спавања); пожељно је да ћелије имају природно светло. Ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор, а особама које преко ноћи морају бити задржане требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Задржане особе треба да имају приступ нормалном санитарном чвору у пристојном стању.⁴

Све просторије за задржавање морају да буду у довољној мери осветљене и са непосредним дотоком свежег ваздуха.⁵

Све просторије у којима се врши полицијско задржавање морају имати приступ вештачком осветљењу и могућност коришћења чисте постељине и покривача.⁶

Просторије за задржавање морају бити чисте и одржаване, а хигијена у њима задовољавајућа.⁷

Задржана лица у просторијама за задржавање треба да имају приступ санитарном чвору у пристојном и чистом стању.⁸

ПРЕПОРУКА

ПУ Пожаревац ће предузети одговарајуће мере и активности у циљу адаптације и опремања просторије за задржавање у складу са важећим стандардима.

⁴ Дванаести општи извештај Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања – СРТ (2002), параграф 47.

⁵ Препорука СРТ упућена Влади Републике Србије (2011) године, параграф 31.

⁶ Препорука упућена Влади Србије (2007) и (2011), параграф 36. и 31.

⁷ СРТ стандарди (2010) параграф 47.

⁸ СРТ стандарди (2010) параграф 47.

Просторија је под видео-надзором, а налепнице са обавештењем да се просторија снима налазе се и на спољној и на унутрашњој страни врата просторије. Камера не покрива део око мокрог чвора. У просторији постоји аларм за позивање дежурног полицијског службеника.

Задржаним лицима обезбеђена је храна (углавном конзервиране намирнице), као и флаширана вода за пиће, а одређена количина поменутих производа затечена је у просторији Дежурне службе.

У просторији Дежурне службе није било прибора за пружање прве помоћи.

УТВРЂЕНО

Полицијска испостава ПУ Пожаревац није опремљена прибором за прву помоћ.

РАЗЛОЗИ

Свака установа дужна је да обезбеди пружање прве помоћи, као и да оспособи одговарајући број запослених за пружање прве помоћи.⁹

Полицијски службеник ће без одлагања пружити прву помоћ или обезбедити пружање лекарске помоћи видно повређеном лицу према коме су употребљена средства принуде. Помоћ ће се пружити, односно обезбедити и на захтев лица које је претходно помоћ одбило. Пружање лекарске помоћи понудиће и лицу на коме нема видљивих повреда.¹⁰

ПРЕПОРУКА

ПУ Пожаревац ће обезбедити прибор за прву помоћ и организовати обуку запослених за пружање прве помоћи.

2. УВИД У ДОКУМЕНТАЦИЈУ

Током посете извршен је увид у један предмет о задржавању због кршења јавног реда и мира, који се налазио у Дежурној служби. Утврђено је да се у предмету налази решење о задржавању, записник о задржавања, обавештење о правима задржаног лица, порврда о привремено одузетим и враћеним стварима, као и извештај лекара о здравственом стању задржаног лица. Према наводима полицијских службеника, задржаним лицима се сва релевантна документација која се односи на задржавање предаје пре уласка у просторију за задржавање.

Увидом у обавештење о правима задржаног лица утврђено је да исто није потписано од стране задржаног лица, нити је на истом унета констатација да лице одбија да узме обавештење, односно да одбија да потпише да га је узело.

УТВРЂЕНО

На примерку писаног обавештења о правима који остаје у предмету није унета констатација о пријему истог, односно о одбијању пријема или одбијању потписивања да је наведено примљено.

РАЗЛОЗИ

Лице које се доводи, лишава слободе или задржава у складу са одредбама Закона о полицији, Законика о кривичном поступку, Закона о прекршајима и Закона о безбедности саобраћаја на путевима има право да: 1) да од стране овлашћених службених лица, пре почетка довођења, лишења слободе или задржавања буде поучено о својим правима, на матерњем језику или језику

⁹ Закон о безбедности и здрављу на раду („Сл. гласник РС“, бр. 101/2005), члан 15. став 9.

¹⁰ Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде („Сл. гласник РС“, бр. 19/2007 и 112/2008), члан 3.

који разуме; 2) да буде обавештено о разлозима довођења, лишења слободе или задржавања; 3) да овлашћеним службеним лицима не даје изјаве о делу које му се стављају на терет; 4) да буде поучено, да све што изјави може бити употребљено против њега као доказ; 5) на браниоца по свом избору, да неометано контактира са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању; 6) да буде обавештено да ће се бранилац поставити по службеној дужности, уколико га само не изабере у складу са Законом из тачке 2. став 1. овог Упутства; 7) да захтева да се о времену и месту довођења, лишења слободе или задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско-конзуларни представник чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је избегло лице или лице без држављанства; 8) да захтева, да се без одлагања о лишењу слободе обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице; 9) да неометано контактира са дипломатско-конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације или Заштитником грађана Републике Србије; 10) да захтева да га у свако доба и без одлагања прегледа лекар; 11) на исхрану и осмочасовни одмор; 12) да покрене поступак пред надлежним правосудним органима ради испитивања законитости довођења, лишења слободе или задржавања; 13) да захтева надокнаду штете због неоснованог довођења, лишења слободе или задржавања.

Поред права из става 1. ове тачке, малолетно лице које се доводи, лишава слободе или задржава у складу са одредбама Закона из тачке 2. став 1. овог Упутства има право: 1) да буде обавештено да ће се о времену и месту довођења, лишења слободе или задржавања обавестити родитељи, усвојилац или старалац, дипломатско – конзуларни представник чији је држављанин, или одговарајућа међународна организација ако је избегло лице или лице без држављанства; 2) на браниоца по свом избору или браниоца по службеној дужности, који је стекао сертификат којим се гарантује да има посебна знања из области права детета и преступништва малолетника.

О правима из ст. 1. и 2. ове тачке, доведено, лишено слободе или задржано лице се обавештава уручивањем писменог Обавештења о његовим правима на матерњем језику или језику који разуме, које лице својеручно потписује.¹¹

СРТ је у свом 2. Општем извештају нагласио значај тога да притворене особе буду без одлагања обавештене о свим својим правима.

Како би се ово осигурало, СРТ сматра да би формулар у којем се јасно излажу ова права требало систематски давати особама притвореним од стране полиције на самом почетку њиховог притвора. Надаље, од особа у питању требало би затражити да потпишу изјаву којом потврђују да су биле информисане о својим правима.¹²

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.¹³

ПРЕПОРУКА

Пролицијски службеници ПУ Пожаревац обезбедиће да пријем обрасца о правима, задржано лице потврди својим потписом на другом примерку, који остаје у предмету о задржавању, а у случају да задржано лице одбије да прими обавештење или да потврди пријем обрасца о правима, на обрасцу ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише.

Увидом у записник о задржавању утврђено је да у истом констатовано да је лице доведено са видљивим повредама у пределу главе за које је изјавило да су настале приликом пада у стану, док је у лекарском извештају наведено да је лице пред лекаром Хитне помоћи навело да су повреде у пределу главе нанете од стране полицијских службеника. Имајући у виду разлике у наводима о околностима настанка повреда, а с обзиром и да је лице потписало

¹¹ Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима 01 бр. 7989/12-10 од 12. 12. 2012. године, т. 4.

¹² Извод из 6. Општег извештаја [СРТ/Инф (96) 21], параграф 16.

¹³ Извод из 12. Општег извештаја [СРТ/Инф (02) 15], параграф 44.

записник о задржавању из чега се може закључити да је сагласно са свим чињеницама које су у њему наведене, тим НППМ је затражио од полицијских службеника да се изјасне поводом утврђеног несклада. Полицијски службеници су објаснили да се у пракси често дешавају овакве ситуације, јер задржано лице да једне информације полицији, па затим након тога лекару који га прегледа да другачију изјаву, а у записник о задржавању се уписује увек само оно што је лице изјавило пред представницима полиције.

УТВРЂЕНО

У Полицијској испостави ПУ Пожаревац у предмету о задржавању лица затечен је лекарски налаз о здравственом стању задржаног лица.

РАЗЛОЗИ

Пацијент има право на поверљивост свих личних информација, које је саопштио надлежном здравственом раднику, односно здравственом сараднику, укључујући и оне које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, као и право на заштиту своје приватности током спровођења дијагностичких испитивања и лечења у целини.

Забрањено је да надлежни здравствени радник, односно здравствени сарадник, саопшти другим лицима личне информације из става 1. овог члана.¹⁴

Подаци о здравственом стању, односно подаци из медицинске документације, спадају у податке о личности и представљају нарочито осетљиве податке о личности пацијента, у складу са законом.

Податке из става 1. овог члана, дужни су да чувају сви здравствени радници, односно здравствени сарадници, као и друга лица запослена у здравственим установама, приватној пракси, организационој јединици високошколске установе здравствене струке која обавља здравствену делатност, другом правном лицу које обавља одређене послове из здравствене делатности у складу са законом, организацији обавезног здравственог осигурања, као и правном лицу које обавља послове добровољног здравственог осигурања, код којих је пацијент здравствено осигуран, а којима су ти подаци доступни и потребни ради остваривања законом утврђених надлежности.¹⁵

Дужности чувања података из члана 21. став 1. овог закона, надлежни здравствени радници, односно здравствени сарадници, као и друга лица запослена код послодаваца из члана 21. став 2. овог закона, могу бити ослобођени само на основу писменог пристанка пацијента, односно његовог законског заступника, или на основу одлуке суда.

Ако је пацијент, односно законски заступник, писменом изјавом или овлашћењем овереним код надлежног органа, а које се чува у медицинској документацији, дао пристанак на саопштавање података о здравственом стању, надлежни здравствени радник може саопштити податке о здравственом стању пацијента.¹⁶

*Подаци који се односе на националну припадност, расу, пол, језик, вероисповест, припадност политичкој странци, синдикално чланство, **здравствено стање**, примање социјалне помоћи, жртву насиља, осуду за кривично дело и сексуални живот могу се обрађивати на основу слободно датог пристанка лица, осим када законом није дозвољена обрада ни уз пристанак.*

Изузетно, подаци који се односе на припадност политичкој странци, здравствено стање и примање социјалне помоћи, могу се обрађивати без пристанка лица, само ако је то законом прописано.

У случају из ст. 1. и 2. овог члана, обрада мора бити посебно означена и заштићена мерама заштите.¹⁷

Европски комитет за спречавање мучења у својим извештајима о посети Азербејџану¹⁸ и Немачкој¹⁹ заузео је следеће ставове:

¹⁴ Закон о правима пацијената („Сл. гласник РС“, бр. 45/13), члан 14, ст. 1 и 2.

¹⁵ Оп. цит. члан 21, ст. 1 и 2.

¹⁶ Оп. цит. члан 22. ст. 1. и 2.

¹⁷ Закон о заштити података о личности („Сл. гласник РС“, бр. 97/08 ... 107/12), члан 16, ст. 1, 2 и 3.

¹⁸ Извештај о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања Азербејџану (2004), параграф 36.

¹⁹ Извештај о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања Немачкој (2007), параграф 29.

- код пружања здравствене заштите лицима која су лишена слободе од полиције тајност медицинских података мора бити стриктно чувана не прејудуцирајући право задржане особе да ће користити те медицинске податке
- медицински подаци (нпр. чињенице да је задржана особа оболела од заразне болести као што је туберкулоза, хепатитис или ХИВ) које лекар забележи у уобичајеним извештајима не треба да буду рутински доступни полицијским службеницима. По правилу, ове информације треба учинити доступне полицијским службеницима само када је то од значаја за конкретан случај.

ПРЕПОРУКА

У ПУ Пожаревац, у предметима сачињеним поводом лишења слободе и задржавања неког лица убудуће се неће налазити медицинска документација за то лице која је сачињена у вези са прегледима извршеним у току задржавања.

Изузетно, информације о здравственом стању задржаног лица ће бити доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за конкретан случај. Другим речима, увид у податке о здравственом стању лица лишених слободе полицијски службеници би требало да имају само у мери неопходној за обављање њиховог посла. Полицијски службеници би од лекара требало да прибаве писани извештај са информацијама које су релевантне за даље поступање полиције: мишљењем лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано у полицији, белешком о томе да ли има неке повреде или здравствене тегобе, да ли му је током задржавања потребна посебна нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично), како би је требало пружити итд.